

Työmarkkinoiden lohkoutuminen: empiiriseen analyysiin ja politiikan analyysiin perustuva kokeilututkimus

Johdanto

Vaikka työmarkkinoiden lohkoutumista on tutkittu kirjallisuudessa eri näkökulmista, se on käsitetään edelleen epäselvä. Se kehittyi vaihtoehdoksi uusklassiselle taloustieteelle ja ihmilliselle pääoman teorioille, joissa oletetaan palkkojen ja työehtojen riippuvan yleisesti työntekijän ihmillisestä pääomasta ja tuottavuudesta. Työmarkkinoiden lohkoutumisen teorian mukaan erot työntekijäryhmien työolojen ja ehtojen välillä johtuisivatkin myös muista tekijöistä, kuten sopimusjärjestelyistä tai muista institutionaalista ominaisuuksista.

Taustaa

- Työmarkkinoiden lohkoutuminen mainitaan tavallisesti käsiteltäessä 1980-luvun ”marginaaliuudistuksia” (tai kaksiportaisia uudistuksia) eli työsuhdeturvalainsäädännön uudistuksia, joilla helpotettiin määräaikaisten työsopimusten käyttöä ja jätettiin pysyvien työsuhteilijoiden sääntely kutakuinkin ennalleen. Nämä uudistukset ovat ehkä luoneet lisää työpaikkoja, mutta ne ovat myös kasvattaneet niiden työssä käyvien ihmisten määrää, jotka ovat ”ulkopuolisia” työmarkkinoilla.
- Työmarkkinoiden lohkoutumista käsittelevä keskustelu EU:ssa liittyy tähän määräaikaissopimusten käytön laajenemiseen joissakin jäsenvaltioissa ja sen seuraauksiin: joillakin ihmisillä on vakaat ja turvatut urat sekä paremmat palkat ja kehitysmahdollisuudet, kun taas toiset ovat jääneet loukuun työsuhdeisiin, joille ovat ominaista epävakaus, epävarmuus ja epäsuotuisat työolot ja -ehdot.

Keskeiset havainnot

- Tässä raportissa työmarkkinoiden lohkoutumisella tarkoitetaan työmarkkinatilannetta, jossa on kolme samaan aikaan vaikuttavaa tekijää: työvoiman jakautuminen kahteen tai useampaan lohkoon, erot työoloissa ja -ehdoissa (jotka eivät johdu eroista

työntekijöiden tuottavuudessa) sekä vähäinen liikkuvuus lohkojen välillä.

- Raportissa yhdistetään kvantitatiivinen empiirinen analyysi politiikan analyysiin. Molemmissa ymmärretään työmarkkinoiden lohkoutumisen käsite niin kuin edellä on esitetty ja käsitellään sitä laajemmasta näkökulmasta kuin useimmissa nykyisissä lähestymistavoissa siten, että laajennetaan työmarkkinoiden lohkoutumisen keskeisten ulottuvuuksien tarkastelu sopimustyyppiä ja työsuhdeturvalainsäädäntöä pidemmälle. Kaiken kaikkiaan lähestymistapa on tutkiva ja havainnollistava. Perusteelliset analyysit tehtiin Espanjassa, Ranskassa, Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

Empiirinen analyysi

Empiirisessä analyysissä lähestymistapa on pitkittäinen, ja henkilöt luokitellaan ryhmiin sen mukaan, miten heidän uransa kehittyvät ajan myötä. Siitä on saatu seuraavia tuloksia.

- Toistaiseksi voimassa olevat vakituiset sopimukset ovat yleisin työsuhteen muoto kaikissa neljässä maassa, ja kahden vuoden ajanjakson alla työntekijöiden työmarkkinatilanne pysyy todennäköisimmin samana. Tutkimuksen kohteena olevien maiden välillä on kuitenkin selkeitä eroja.
- Saksalle näyttää olevan ominaista vähäisempi liikkuvuus työmarkkinoilla. Siirtymisiä tapahtuu siten, että liikkuvuus ylöspäin on suurta ja alas päin suhteellisen vähäistä.
- Yhdistyneessä kuningaskunnassa on joustavimmat työmarkkinat ja liikkuvuus sekä ylös- että alas päin on suurempaa kuin muissa maissa. Molemmat suunnat vaikuttavat kuitenkin yhtä merkittäviltä.
- Espanjassa on melko liikkuvat työmarkkinat, mutta työmarkkinoiden lohkoutumisen kannalta niillä on huolestuttavimpia malleja. Liikkuvuus ylöspäin on vähäistä, ja se koskee tavallisesti työntekijöitä, joiden työmarkkina-asema on jo parempi. Alaspäin suuntautuvan liikkuvuuden riskit ovat puolestaan

- suuria ja koskevat niitä, joiden työolot ja -ehdot ovat heikommat, ja keskittyvä erityisesti talouskriiseihin (tilapäistyöntekijöiden jäaminen työttömyksi).
- Ranskalle on Espanjan tapaan ominaista epätypillisen työn yleisyys ja melko vähäinen siirtyminen tyyppiliuiin työmuotoihin. Siirtymiskuaja koskevissa tiedoissa tulee esiin merkittävä tilapäistyöntekijöiden määrä, jotka on jumissa pystymättä siirtymään vakinaisiin työsuhdeisiin ja jolla on (suhteellisen pitkiä) työttömyysjaksoja, joista voi jäädä pitkäaikaisia jälkiä.
 - Analyysissä yksilöidään neljä työmarkkinakehitykseen liittyvä ryhmää kussakin maassa. Kaksi niistä kuuluu ylempään lohkoon, jossa työurille on ominaista parhaisiin työoloihin ja -ehtoihin perustuva työllisyys tai erittäin nopea siirtyminen ylöspäin kyseiseen asemaan. Kaksi muuta kuuluu työmarkkinoiden alempaan lohkoon, jossa urille on ominaista epätypillisten työn muotojen suurempi yleisyys, epäsuotuisat työolot ja -ehdot sekä työttömyys tai toimettomuus. Työpaikkaa myös vaihdetaan tavallista useammin.
 - Vähän koulutettujen ihmisten, nuorten, maahanmuuttajien ja naisten urat ovat todennäköisimmin etäämpänä tavallisesta kehityskaaresta. Heillä on myös muita vähemmän mahdollisuksia edetä työmarkkinolla. Tavanomainen urakehitys on lisäksi todennäköisempää suurissa yrityksissä sekä julkishallinnon ja enemmän lisäarvoa tuovien palvelujen (finanssi- ja kiinteistöala) kaltaisilla aloilla. Vähemmän lisäarvoa tuovien tehtävien (kauppa ja ravintola- ja hotelliala, hallintopalvelut) suhteellinen painotus on suurempi alemissa urakehityksen ryhmissä.

Politiikan analyysi

Politiikan analysissä selvitetään, miten edellä mainituissa maissa käytyöön otetuilla muilla kuin työsuhdeturvalainsäädäntöön liittyvillä toimenpiteillä voitaisiin vähentää työmarkkinoiden lohkoutumista kannustamalla siirtymistä ylöspäin, estämällä vastentahtoista siirtymistä alas päin tai kaventamalla kuilua ylempien ja alempien työmarkkinalohkojen työehtojen välillä. Siitä on saatu seuraavat tulokset.

- Räätälöity aktiivinen työmarkkinapolitiikka voi kannustaa siirtymistä ylöspäin mahdollistamalla ihmisleille pääsyn työmarkkinoille ja tarjoamalla työnantajille kannustimia palkata heikommassa asemassa olevia työntekijöitä ja pitää heidät työssä. Aktiivisen työmarkkinapolitiikan tehokkuus riippuu sen sisällön joustavuudesta, yksilöllisestä lähestymistavasta ja hyvästä hallinnosta.
- Tuettuilla sopimuksilla (jotka ovat yleisiä Ranskassa ja Espanjassa) voidaan vähentää työmarkkinoiden lohkoutumista, jos ne yhdenmukaistetaan suhdannekierrosten, työsuhdeturvalainsäädännön säännösten ja ammatillisen koulutuksen toimintalinjojen kanssa ja etenkin varaamalla rahoitustuki vakuutuseen työhön palkkaamista, määrääkaissopimusten vakiutuksiin muutamista ja työntekijöiden työssä pitämistä varten.
- Itsenäisen ammatinharjoittamisen edistäminen auttaa torjumaan työmarkkinoiden lohkoutumista, jos se johtaa ennen pitkää siirtymiseen työttömyydestä

- vakaaseen ja turvattuun työllistymiseen eikä luisumiseen epävarmoihin työtehtäviin. Asianmukaisen kohdentamisen ja suojaaineiden puute voi johtaa siihen, että tyyppillinen työ korvataan epävakaalla tai näennäisesti itsenäisellä ammatinharjoittamisella.
- Vähimmäispalkkaa koskeville määräyksillä voidaan vähentää työmarkkinoiden lohkoutumista, kun alempien lohkojen työoloja ja -ehtoja lähennetään ylempien lohkoihin.
 - Ammatillisen koulutuksen toimintalinjat voivat helpottaa lisäämään tuloja ja siirtymään ylöspäin vakaaseen työsuhdeeseen kouluttamalla työmarkkinoiden tarpeita vastaavia päteviä työntekijöitä, etenkin, jos tällaiset toimintalinjat on suunniteltu yksilöllisesti ja koulutuksen jälkeen on kannustimia siirtymisille.
 - Yksilöllinen perhepolitiikka voi estää työmarkkinoiden lohkoutumista naisten kohdalla, jotka ovat alittiita lohkoutumiselle ja joihin kulttuuri- ja taustatekijät ja muut nykyiset etuusjärjestelmät vaikuttavat voimakkaasti.

Päätelmät

- Työmarkkinoiden lohkoutumisen kattavaan kartoitukseen tarvitaan datapohjaisten ja poliittikaan perustuvien lähestymistapojen yhdistelmää.
- Jotta työmarkkinoiden lohkoutumista voitaisiin jatkossa tutkia asianmukaisesti, ilmiön ymmärtämisessä olisi hyödynnettävä tieteellisiä ja poliittisia keskusteluja.
- Euroopan työmarkkinoiden lohkoutumista koskevia merkittäviä empiiriisia analyyseja varten tarvitaan asianmukaista tietoa: laadukasta, vertailukelpoista ja saatavissa olevaa pitkittäistietoa, joka kattaa myös työvoiman kysyntäpuolen muuttujat ja sisältää työnantajia ja työntekijöitä koskevaa yhteensovitettua yksilöllisen tason tietoa.
- Tehokkaalla poliittikalla pitäisi puuttua esteisiin, joita on työmarkkinoiden ylempien lohkoihin pääsyssä, sekä ottaa huomioon liikkuvuus alas päin ja erot työoloissa ja -ehdoissa. On edistettävä työsuhdeturvalainsäädännön uudistuksia laajempaa poliittista lähestymistapaa.
- Poliittisen toiminnan kannalta olennaista on ymmärtää, miten eri ryhmiin vaikutetaan, koska sama ratkaisu eri lohkoille ei todennäköisesti tavoita tehokkaasti kaikkia heikossa asemassa olevia ryhmiä.
- Koska yksittäisten toimintamallien vaikutukset ovat hyvin rajallisia, työmarkkinoiden lohkoutumisen torjumiseksi olisi edistettävä yhdennettyjä ja taustan huomioon ottavia toimintatapoja, joissa yhdistetään taloudelliset kannustimet, sääntely, valvonta ja laadukkaiden julkisten palvelujen saatavuuden parantaminen.

Lisätietoja

Raportti *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses* on saatavissa osoitteessa <http://eurofound.link/ef19033>

Tutkimusjohtaja: Irene Mandl

information@eurofound.europa.eu